

9. Z Á V Ě R

Současný fond figurální plastiky lidu s moravskou malovanou keramikou reprezentuje přes půldruhého tisíce terakot, pocházejících především z jihozápadní a jižní Moravy. Patrně nikde v Evropě neexistuje tak velká koncentrace neolitické plastiky jako právě na jihozápadní Moravě.

Pokusil jsem se figurální plastiku především typologicky co nejpodrobněji roztrždit a vytvořit její vývojový model se záměrem — dojít k určité „sémantické“ interpretaci zvláště lidských sošek. Ukázalo se, že antropomorfní plastika zobrazuje především pozemské tvory, nikoli nadpřirozené bytosti. Výklad figur se vzpaženými rukama (plastika štěpánovického typu) jako možného zpodobení božstva, který by se mohl opírat o analogie minójské terakoty, je jen hypotetický. Z analýzy obecného vývoje společenského vědomí pravěké společnosti pak vyplynulo, že v neolitu střední Evropy ještě nedošlo k plnému rozkvětu polyteistických představ. Myšlení zemědělců s malovanou keramikou nepřesáhlo animisticko-démonistickou ideologii; dospělo nanejvýš do stadia vytváření prvních mlhavých představ přírodního univerzálního ženského božstva. Dobu mladého neolitu lze chápat pouze jako epochu „zrození“ prvního perzonifikovaného transcendentna.

Z analýzy dále vyplynulo, že ani zoomorfní plastika se zpodobením nadpřirozených bytostí nesouvisí. Této skupiny památek lze využít spíše jako reflexu dobytkařské základny neolitické ekonomiky, nejvýhodněji ovšem teprve v konfrontaci s osteologickým materiálem z prozkoumaných sídlišť. Všechny druhy figurální neolitické plastiky představují významný doklad kulturního projevu zemědělce mladší doby kamenné, i jeho snahu po výtvarném zpracování objektivní reality s prvky umělecké tvorby.

Plastika lidu s moravskou malovanou keramikou nenavazuje přímo na nepočetnou tvorbu staršího neolitu. Je novým fenoménem, který se do středního Podunají a na Moravu dostává s novou etnickou vlnou tvůrců mladého (lengyelského) neolitu. Během doby prodělává zákonitý vývoj, jehož vrchol spatřuji ve fázi Ib MMK, jednotlivě ještě i ve fázi IIa (hlubokomašůvecká „venuše“), kdy však již nastává zřejmá výtvarná

stagnace; v závěrečné vývojové etapě — ve fázi IIb nastává prudký úpadek plastiky, a to po stránce kvalitativní i kvantitativní, a ve fázi IIc se již neobjevuje téměř vůbec. Její určitá regenerace nastává v souvislosti s výskytem epilengyelské keramiky typu Retz-Křepice-Bajč, dále v době bolearázké skupiny a v následném bádenském a slavónském komplexu — vesměs již v silně schematizované podobě. Lokálně se ženská plastika udržela ve střední Evropě ještě i v době popelnicových polí.

Zvláště antropomorfní plastika je i významným uměleckým projevem neolitického člověka. Za určitých okolností může vypovídat i o fyzickém typu svých tvůrců, i o některých detailech zdobení těla, účesu, šperku a šatu. Zejména však je — spolu s náleзовými okolnostmi z celé oblasti svého výskytu — schopna vypovídat o kultovní složce soudobých věrských představ.

Neolitická, především antropomorfní plastika vznikala v souvislosti s kultovními úkony starých zemědělců. Tvořila aranžmá sakrálních míst v domech a zejména v kolektivních svatyních, k nimž počítám na prvním místě opevněné rondely starolengyelských sídlišť. Většinu figur standardních rozměrů považuji za obětiny („ex-vota“), sošky „velkých rozměrů“ snad představovaly ústřední symbol vegetativních sil přírody, nebo prvotního obecného ženského božstva plodnosti.

Patrně se nedopustíme omylu, budeme-li předpokládat existenci pravidelných ceremonií, organizovaných k počtě vegetativních sil či přírodního božstva vegetativního typu. Tyto ceremonie, konané snad dvakrát ročně, v souvislosti s probuzením přírody a s ukončením zemědělského roku, lze chápat v souvislosti s předoasijskými mýty o každoročním úmrtí boha Adonida či Attida a o jeho opětovném vzkříšení Astartou nebo jinou její ekvivalencí. V mnohých střediscích Předního východu měly obřady konané na počest tohoto božstva orgiastický ráz a podobně tomu bylo s kulty vegetativních sil v různých jiných, i od sebe časově a geograficky vzdálených civilizacích. V klasickém podání byla vrcholem těchto ceremonií „božská svatba“, při níž byli hlavními aktéry velmož a nejvyšší kněžka — v zastoupení božského páru. Oba pak zemřeli, ať fakticky, nebo jen symbolicky. Přinášení krvavých obětí bylo při těchto „velkých“ rituálech běžné a udržovalo se ještě poté, kdy se lidské a zvířecí oběti nahrazovaly obětováním terakotových figur.

Jednodušší rituály snad probíhaly i v neolitické střední Evropě. Místy jejich konání se staly na přechodnou dobu s největší pravděpodobností rondely těšetického typu. Objev skeletů muže a ženy, usmrčených patrně mikrolitickými střelami, který učinili rakouští archeologové uvnitř rondelu ve Friebritz, „hieros gamos“ až nápadně připomíná.

Lidská, zvláště ženská plastika hrála v rituálech znovuvzkříšení přírody patrně nezastupitelnou roli. Jako nepostradatelné vótum byla asi k těmto cyklickým obřadům znovu a znovu vyráběna, neboť byla také rok co rok ničena, tj. rituálně „usmrcována“. V celých kolekcích lengyelské plastiky se najde sotva výjimečně doklad reparace lidské figurky; svědčí to o stále nové tvorbě sošek, nikoli o jejich udržování či obnovování. Velké počty plastik, jdoucích na lépe zkoumaných sídlišťích řádově do set kusů, to také dokládají. V budoucnu bude nutno více dbát také

na důkazy záměrného ničení či poškozování sošek, které jsou v moravském inventáři dosud jen hypotetické.

Lidské i zvířecí figury jsou výsledkem široce založené lidové tvorby. Nejsou dílem vybraných mistrů či řemeslníků-specialistů, nýbrž projevem invence tvůrců rozličných schopností a kvalit. Snad jen v naprosto výjimečných případech by bylo možno uvažovat o dílu „Mistra“.

Staré zemědělské mýty o vegetativních silách přírody zanechaly světové civilizaci jeden z nejkrásnějších odkazů: je to idea ženy — dárkyně a nositelky života, tvořitelky a nakonec bohyně. Tato idea prostupuje všechny významné světové kultury a od nepaměti také inspiruje umělce všech směrů k tvorbě nejušlechtlejších výtvarných, literárních i hudebních děl. Jde o princip, který je člověku všech historických etap nesmírně blízký a který zřejmě bude provázet lidstvo neustále.

Statistický přehled č. 4. Výskyt figurální plastiky lidu s MMK

č.	Druh figurální plastiky	Antropomorfní plastika (AP)					Zoomorfní plastika (ZP)					AP + ZP	
		samostatná	antropomorfní nádoba			jiný antropomorfní motiv	celkem	samostatná	zoomorfní nádoba	zoomorfní poklička	zoomorfní výčnělek		celkem
			svodlnakého typu	jiná	s antropomorfním dekorem								
č.	lokality (okres)												
1	ARCHLEBOV (Hodonín)	2	—	—	—	—	2	1	—	—	—	1	3
2	BITOV (Znojmo)	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	2
3	BOJANOVICE (Znojmo)	1	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	2
	BOSKOVŠTEJN (Znojmo)	15	1	—	—	2	18	4	2	2	—	8	26
	BOSKOVŠTEJN (Znojmo) I	24	—	—	—	—	24	2	—	—	1	3	27
4	BOSKOVŠTEJN (Znojmo) II	2	—	—	—	1	3	—	—	—	—	—	3
	BOSKOVŠTEJN (Znojmo) III	5	—	—	—	—	5	—	—	—	—	—	5
5	BOŠOVICE (Vyškov)	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1
6	BRNO-BYSTRČ	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
7	BRNO-HOLÁSKY	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1
8	BRNO-KOMÍN	2	—	—	—	—	2	—	—	2	—	2	4
9	BRNO-KRÁLOVO POLE	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1
10	BRNO-LÍŠEŇ	2	—	—	—	—	2	1	—	—	—	1	3
	BRNO-LÍŠEŇ I	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	2
11	BRNO-MALOMĚŘICE	11	—	—	—	—	11	—	—	1	—	1	12
12	BRNO-OBŘANY	11	—	—	—	—	11	1	—	1	—	2	13
13	BRNO-ŘECKOVICE	4	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	4
14	BRNO-ŽABOVŘESKÝ	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1
15	BRNO-ŽEBĚTÍN	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
16	BUDKOVICE (Brno-venkov)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
17	BULHARY (Břeclav)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
18	CTIDRUŽICE (Znojmo)	24	—	—	—	3	27	6	—	—	—	6	33
19	DIVÁKY (Břeclav)	2	—	—	—	—	2	—	—	—	1	1	3
20	DOLNÍ NĚMČÍ (Uh. Hradiště)	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—	3	3
21	DOLNÍ VĚSTONICE (Břeclav)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
22	DRNHOLEC (Břeclav)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
23	DRNOVICE (Vyškov)	—	—	—	—	1	1	—	—	1	—	1	2
24	DŘEVOHOSTICE (Přerov)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
25	DUKOVANY (Třebíč)	6	1	—	—	—	7	—	—	1	—	1	8
26	GREŠLOVÉ MÝTO (Znojmo)	2	—	—	—	—	2	1	—	—	—	1	3
	HLUBOKÉ MAŠOVKY (Znojmo) I	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
	HLUBOKÉ MAŠOVKY (Znojmo) II	2	—	—	—	—	2	—	—	1	—	1	3
27	HLUBOKÉ MAŠOVKY (Znojmo) III/st.	247	—	1	—	—	248	9	1	8	1	19	267
	HLUBOKÉ MAŠOVKY (Znojmo) III/ml.	68	—	1	—	4	73	1	—	3	1	5	78
28	HLUK-DOLNÍ NĚMČÍ (Uh. Hradiště)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
29	HORÁKOV (Brno-venkov)	6	—	—	—	—	6	1	1	4	2	8	14
30	HORNÍ DUNAJOVICE (Znojmo)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
31	HROTOVICE (Třebíč)	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
32	HULÍN (Kroměříž)	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1
33	JAROMĚŘICE n/R (Třebíč)	145	1	1	—	3	150	6	1	3	2	12	162
34	JEZERANY-MARŠOVICE (Znojmo)	21	—	1	—	—	22	—	1	—	—	1	23
35	KLENTNICE (Břeclav)	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2
36	KLOBOUČKY (Vyškov)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
37	KOBERICE (Vyškov)	9	—	—	—	—	9	—	—	1	—	1	10
38	KOBYLÍ (Břeclav)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
39	KOSTELEČ n/H (Prostějov)	1	—	—	—	—	1	—	—	1	—	1	2
40	KRAMOLÍN (Třebíč)	20	—	1	—	2	23	3	—	—	1	4	27
41	KRAVSKO (Znojmo)	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	1
	KŘEPICE (Znojmo) I	4	—	—	1	1	6	—	—	1	—	1	7
42	KŘEPICE (Znojmo) II	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
	KŘEPICE (Znojmo) III	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
43	KUDLOVICE (Uh. Hradiště)	1	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—	2
44	KUCHAROVICE (Znojmo)	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2
	LESŮNKY (Třebíč)	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	1	2
45	LESŮNKY (Třebíč) I	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	2
	LESŮNKY (Třebíč) II	1	—	—	—	—	1	1	1	—	2	4	5
46	LHÁNICE (Třebíč)	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1
47	LODĚNICE (Znojmo)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
48	LULEČ (Vyškov)	1	—	—	—	—	1	2	—	—	1	4	5
49	MAŠOVICE (Znojmo)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1

Statistický přehled č. 4 — pokračování

Druh figurální plastiky		Antropomorfní plastika (AP)						Zoomorfní plastika (ZP)				celkem AP + ZP	
		samostatná	antropomorfní nádobá			jiný antropomorfní motiv	celkem	samostatná	zoomorfní nádobá	zoomorfní poklička	zoomorfní výhledek		celkem
			svodinského typu	jiná	s antropomorfním dekorem								
č.	lokality (okres)												
50	MĚLČANY (Brno-venkov)	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
51	MOHELNICE (Zábřeh) I	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
51	MOHELNICE (Zábřeh) II	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	1	
52	MORAVSKÉ KNÍNICE (Brno-venkov)	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	2	
53	MYSLEJOVICE (Prostějov)	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	
54	NEDAKONICE (Uh. Hradiště)	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1	
55	NEMOJANY (Vyškov)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
56	NESLOVICE (Brno-venkov)	3	—	—	—	—	3	—	—	—	—	3	
57	NĚMČICE (Brno-venkov)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
58	NOVÁ VES (Brno-venkov)	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	
59	OBLEKOVICE (Znojmo)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
60	OPATOVICE (Vyškov)	4	—	—	—	—	4	—	—	1	1	6	
61	OSLAVANY (Brno-venkov)	3	—	—	—	1	4	—	—	—	—	4	
62	PAVLICE (Znojmo)	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	
63	PLAVEČ (Znojmo) I	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
63	PLAVEČ (Znojmo) II	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	
64	PLENKOVICE (Znojmo)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	1	1	
65	PODOLÍ (Brno-venkov)	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	
66	POPUVKY (Brno-venkov)	5	—	—	—	—	5	—	—	1	1	6	
67	POSTOUPKY-HRADISKO (Kroměříž) I	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
67	POSTOUPKY-HRADISKO (Kroměříž) II	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
68	PRŮSTICE (Brno-venkov)	17	1	—	—	1	19	3	—	5	1	28	
69	RADOSTICE (Brno-venkov)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
70	ROZDROJOVICE (Brno-venkov)	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
71	RYMICE (Kroměříž)	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
72	SENORADY (Třebíč)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
73	SKRYJE (Třebíč)	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	
74	SLATINKY (Prostějov)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
75	STŘELICE (Brno-venkov)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
75	STŘELICE (Znojmo)	187	—	1	1	2	191	10	3	5	5	213	
75	STŘELICE (Znojmo) I	30	—	4	—	—	34	1	1	1	3	37	
76	STŘELICE (Znojmo) II	24	—	1	2	1	28	4	1	3	2	38	
76	STŘELICE (Znojmo) III	29	—	2	—	—	31	7	—	—	—	39	
77	ŠARDICE (Hodonín)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
78	TELNICE (Brno-venkov)	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	
79	TĚŠETICE (Znojmo)	1	—	—	1	—	2	—	—	—	—	2	
80	TĚŠETICE-KYJOVICE (Znojmo)	271	2	—	—	3	280	12	—	5	2	299	
81	TROUBELICE (Olomouc)	8	—	—	—	1	9	—	—	—	—	9	
82	UHERSKÝ BŘOZ (Uh. Hradiště)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
83	VEDROVICE (Znojmo) I	1	2	1	—	—	4	—	—	—	—	4	
83	VEDROVICE (Znojmo) II	2	—	—	—	—	2	—	1	—	—	3	
84	VELEHRAD (Uh. Hradiště)	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	
85	VELEŠOVICE-HOLUBICE (Vyškov)	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	
86	VELKÉ HOŠTICE (Opava)	9	—	—	—	—	9	—	—	—	—	9	
87	VEVERSKÁ BITÝŠKA (Brno-venkov)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
88	VRAHOVICE-ČECHŮVKY (Prostějov)	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	
89	VÝČAPY-ŠTĚPÁNOVICE (Třebíč)	19	—	—	—	2	21	5	—	1	2	29	
90	VÝŠKOV-DĚDICE	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	
91	ZNOJMO I	6	—	—	—	1	7	1	—	1	—	9	
91	ZNOJMO II	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
92	ZÁROVICE (Prostějov)	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	
92	ZŮPY (Kroměříž) I	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	
93	ZŮPY (Kroměříž) II	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	
93	NEZNÁMÉ NALEZIŠTĚ	12	—	—	—	1	13	3	—	—	3	16	
Celkem		1323	8	19	5	34	1389	97	16	60	32	205	1594